

D.2568

HADİS TETKİKLERİ DERGİSİ
JOURNAL OF HADITH STUDIES/مجلة بحوث الحديث
VI * 1 * 2008

Hadis Tetkikleri Dergisi/Journal of Hadith Studies/مجلة بحوث الحديث

Altı Aylık Akademik Hadis Araştırmaları Dergisi

Cilt/Volume: VI Sayı/Number: 1 Yıl/Year: 2008

ISSN 1304-3617

SÜHA Danışmanlık Araştırma Yayıncılık adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni/Owner and Publisher

Dr. Ataullah ŞAHYAR asahyar@hadisevi.com

Editör/Editor in Chief

Prof. Dr. İbrahim HATİBOĞLU (Uludağ Üniv., Bursa) ihatiboglu@uludag.edu.tr

Editör Yardımcısı/Associate Editor

Yrd. Doç. Dr. Erdinç AHATLI (Sakarya Üniv., Adapazarı) eahatli@sakarya.edu.tr

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Khalid Zafarullah DAUDI (Government Post Graduate College, Faisalabad), Dr. Mehmet EFENDİOĞLU (İSAM, İstanbul), Yrd. Doç. Dr. Özcan HİDİR (The Islamic University of Rotterdam, Rotterdam), Prof. Dr. Mustafa ERTÜRK (İstanbul Üniv., İstanbul), Prof. Dr. Tahsin GÖRGÜN (İSAM, İstanbul), Prof. Dr. Zekeriya GÜLER (Selçuk Üniv., Konya), Dr. İbrahim KALIN (College of the Holy Cross, Massachusetts), Dr. Halil İbrahim KUTLAY (İlim Yayma Cem., İstanbul), Prof. Dr. Recep ŞENTÜRK (İSAM, İstanbul), Prof. Dr. Yavuz ÜNAL (Ondokuz Mayıs Üniv., Samsun), Doç. Dr. Mehmet YALAR (Uludağ Üniv., Bursa), Yrd. Doç. Dr. Hayati YILMAZ (Sakarya Üniv., Adapazarı), Prof. Dr. Ahmet YÜCEL (Marmara Üniv., İstanbul)

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Nevzat AŞIK (Dokuz Eylül Üniv., İzmir), Prof. Dr. Abdullah AYDINLI (Sakarya Üniv., Adapazarı), Prof. Dr. Mustafa el-A'ZAMİ (Câmiatü Melik b. Suûd, Riyad), Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU (Marmara Üniv., İstanbul), Prof. Dr. Ali CUM'Â (Câmiatü'l-Ezher, Kahire), Prof. Dr. İsmail L. ÇAKAN (Marmara Üniv., İstanbul), Prof. Dr. Yasin DUTTON (Edinburgh Üniv., Edinburgh), Prof. Dr. Nureddin İTR (Câmiatü Dımaşk, Şam), Prof. Dr. Bilal KUŞPINAR (McGill University, Montreal), Prof. Dr. Raşit KÜÇÜK (Marmara Üniv., İstanbul), Doç. Dr. Bedî Seyyid LAHHAM (Câmiatü Dımaşk, Şam), Prof. Dr. Selahattin POLAT (Erciyes Üniv., Kayseri), Prof. Dr. İbrahim M. ABU RABİ' (Hartford Seminary, Hartford, CT) Prof. Dr. Kemal SANDIKÇI (Karadeniz Teknik Üniv., Rize), Prof. Dr. M. Abdüşşehid NU'MÂNİ (Karaçi Üniv., Karaçi)

Uluslararası İlişkiler/International Relations

Doç. Dr. Murtaza BEDİR (Sakarya Üniv., Adapazarı), Doç. Dr. Abdülhamit BİRİŞİK (Uludağ Üniv., Bursa) Yrd. Doç. Dr. İbrahim H. İNAL (Harran Üniv., Şanlıurfa), Yrd. Doç. Dr. Muammer İSKENDERÖĞLU (Sakarya Üniv.), Doç. Dr. M. Saîd ÖZERVERLİ (İSAM, İstanbul), Doç. Dr. Bülent ŞENAY (DİB Hollanda Din Müşaviri)

Bilişim&İletişim/Correspondence

Dr. Muhammed ABAY (Marmara Üniv., İstanbul), İbrahim ALTAN (Deniz Feneri Derneği, İstanbul)

Tashih/Proof Reading

Abdülkadir ŞENEL (İSAM, İstanbul), Fatma KIZIL (Uludağ Üniv., SBE, Bursa)

Düzeltilmeler/Corrections

Dr. İshak Emin AKTEPE (SÜHA, İstanbul), Dr. Huriye MARTI (Selçuk Üniv., Konya), Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR (SÜHA, İstanbul), Serkan DEMİR (Marmara Üniv., İstanbul)

Web Sitesi Tasarım ve Yönetimi

İbrahim ÖZTOP (Uludağ Üniv., Bursa) www.islamiSanat.net

Kapak Tasarımı/Cover Design

Latif ÇETİNKAYA (latifcetinkaya@yahoo.com)

Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD) hakemli bir dergidir. Yılda iki kez yayınlanır.

Dergide yayınlanan makalelerin ilmi, fikri ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD) Index Islamicus tarafından taranmaktadır. *Journal of Hadith Studies* has been indexed by *Index Islamicus*.

Yönetim ve Dağıtım/Administration and Distribution

SÜHA Danışmanlık Araştırma Yayıncılık, Toygar Hamza Mah., Hacı Mutlu sok. No: 7

34672 Üsküdar/İSTANBUL/TÜRKİYE, +90 (216) 334 82 07, +90 (216) 391 89 55 (Fax), +90 (536) 226 74 60

Web: <http://www.hadisevi.com> E-mail: editor@hadisevi.com, abone@hadisevi.com

© SÜHA Danışmanlık Araştırma Yayıncılık, İstanbul 2008

Hesap No/Bank Account: Akbank Kadıköy Şub.: 170251-3 (Ataullah ŞAHYAR)

Fiyatı/Price: Türkiye: 10 YTL (2008 Yılı abone/Subscription Rates for 2008: Kurumlar: 20 YTL,

Normal: 17,5 YTL, Öğrenci-Öğretmen 15 YTL, Yurtdışı/Abroad: 60 S veya 50 €)

Ebû Abdurrahmân Mukbil

b. Hâdi el-Vâdi'î

(ö. 29 Rabi'ulâhir 1422–21 Temmuz 2001)

Yemen'de Ehl-i hadîs (Selefi) hareketinin yeniden canlanmasını sağlayan XX. yüzyılın önemli hadîs âlimlerinden Mukbil b. Hâdi el-Vâdi'î bir yıllık rahatsızlık sürecinin ardından tedavi için gittiği Suudî Arabistan'ın başkenti Riyad'tan dönerken 29 Rabi'ulâhir 1422 tarihinde (21 Temmuz 2001) Cumartesi günü akşam vakti Cidde'de yaklaşık yetmiş yaşında hakkın rahmetine kavuştu. Eserleri ve hadîs eğitimi faaliyetleriyle Selefiyye Hareketi'nin Yemen'deki en önemli temsilcisi kabul edilen el-Vâdi'î'nin binlerce talebesi kurmuş olduğu Dârü'l-Hadîs'te aşk ve hevesle çalışmalarına devam etmektedirler.

Mukbil b. Hâdi b. Kâide el-Hemedânî el-Hilâlî Yemen'in Sa'de kentinin doğusunda yer alan Vadi'a'ya nisbetle el-Vâdi'î veya Sâ'idî nisbeleriyle anılır. Sa'de'ye yedi km mesafedeki Demmâc köyünde doğdu. Babası bebekken, annesi de bulûğa ermeden önce vefat etti. Demmâc vadisi denilen bölgedeki birçok kabile fertleri gibi o da eğitime çok büyük ehemmiyet veren Âli Râşid kabilesine mensuptur. İçindeki öğrenme aşkı dolayısıyla küçük yaştan itibaren ilim tahsili için gayret gösterdi. Ablalarının desteği ile sekiz yaşında Câmi'u'l-Hâdi'de ilköğrenimine başlayan Mukbil ilk olarak okuma-yazmayı öğrendi ve hafızlığının yarısını on iki yaşına kadar tamamladı. Daha sonra buradaki eğitimi yeterli bulmayarak ayrıldı ve tarla işlerinde onlara yardımcı olmak üzere okuldan ayrıldı.

Öğrenmeye olan iştiağı sonucu arayış içerisinde Hameremyn ve Necd bölgesine gitti, bir müddet buralarda vaazlar dinleyip muhtelif derslere katıldı. Bu esnada *Sahîh-i Buhârî*, *Bülûgu'l-merâm*, *Riyâzü's-sâlihîn*, *Fethu'l-mecîd şerhu Kitâbi't-Tevhîd* gibi bazı kitapları dinleme ve okuma fırsatını elde etti. Büyük

bir fikrî değişim geçirip, memleketindeki Zeydiyye mezhebine mensup diğer öncü âlimler gibi, bu düşünceyi ayrılarak Selefi düşüncesini benimsemiş olarak geri döndüğünde büyük bir tepki ile karşılaştı. Ailesi büyük tehditlerle karşı karşıya kalınca onu yeniden Câmî'u'l-Hâdî'ye kaydettirdiler. Özellikle Arapça konusunda burada önemli mesafe kat etti. Yemen'de 27 Eylül 1962 yılında meydana gelen sosyalist ihtilâl ve iç çekişmeler dolayısıyla Necran'a gitti ve orada da Ebü'l-Hüseyn Mecdüddîn el-Müeyyed'ten iki yıl daha Arapça okudu. Daha sonra da ülkesini terk ederek önce Necd'te Muhammed b. Sinân el-Hadeî'nin yanında Medresetü Tahfizi'l-Kur'an'da eğitim gördü. Kısa süre sonra hocasının yönlendirmesiyle ilim tahsili için Riyad'a gittiye de, daha sonra fikrini değiştirerek Mekke'ye gitti. Mekke'de gündüzleri maişet temini için çalışıyor akşamları ise Yahyâ b. Osmân el-Pâkistânî'nin *Tefsîru İbn Kesîr, Buhârî, Müslim* derslerine katılıyordu. Ayrıca burada Yahyâ el-Eşvel ve Abürrezzâk eş-Şâhîzî adında iki Yemenli âlimle de tanıştı, onlardan da dersler okudu. Daha sonra Ma'hedü'l-Haremi'l-Mekki'ye (Mekke Haremi Enstitüsü) kaydoldu ve eğitimini tamamlayıncaya kadar altı yıl burada okudu, aynı zamanda bir grup arkadaşıyla birlikte Harem-i Şerif'te gerçekleştirilen muhtelif ilim halkalarına ve sohbetlere iştirak ediyordu. Bu süreç zarfında Abdullah b. Muhammed b. Humeyd'ten *Tuhfetü's-Seniyye*'nin bir kısmını okudu. Öte yandan Abdülazîz b. Râşid en-Necdî'nin derslerine iştirak etti. en-Necdî'nin 'Sahihayn dışında sahih hadisin çok az olduğu' görüşüne iştirak etmediği için ileride *es-Sahihü'l-müsned mimma leyse fi's-Sahihayn* adlı eserini yazmıştır. Hocasının bu konudaki kanaatine iştirak etmemekte birlikte, ondan çok istifade ettiğini de söylemektedir. Eğitim gördüğü altı yıl boyunca kayıtlı bulunduğu enstitünün hocalarından da hadise dair çok sayıda eser okudu.

Üniversite tahsili için ise Medine'ye gitti ve burada el-Câmî'atü'l-İslâmiyye'de Külliyyetü'd-De'va ve Usûli'd-dîn ile Külliyyetü's-Şerî'a'yı bitirdi ve hadis alanında yüksek lisans tezi hazırladı. Bu esnada Muhammed el-Emîn el-Mısrî ve es-Seyyid Muhammed el-Hakîm el-Mısrî, Hammâd b. Muhammed el-Ensârî'nin derslerinden çok büyük faydalar elde etmiştir. Bazı geceleri de Abdülazîz b. Bâz'ın ve Nâsirüddîn el-Elbânî'nin derslerine iştirak etmiş, her birinin ilminden istifade etmiştir. Medine'de kaldığı altı yıl boyunca bir yandan da ders okutmaya devam eden Vâdiü Mescidü'n-Nebî'de *Tuhfetü's-seniyye, Câmî'u't-Tirmizî, Katrü'n-nedâ, el-Bâ'isü'l-hâsîs* gibi eserler okuttu. Buradaki, sayıları bir hayli artan talebelerinin fazla göze batan davranışları sebebiyle yüksek lisans tezini daha savunmadan hapse atılıp, bir buçuk ay sonra beraat ederek hapisten kurtuldu ise de bir grup isyancının 1979'da gerçekleştirdiği ve Kâbe baskını ile sonuçlanan Cuheymân el-Ubeydî, Abdullah b. Muhammed el-Kahtânî ve arkadaşlarının çıkarttığı olayları kıskırttığı gerekçesiyle haksız yere ithâm edilerek yeniden hapse atılarak, üç ay kadar da bu sebeple tutuklu kaldı.

Yüksek lisans tez savunmasını hapisten getirtilerek yaptıktan sonra ülkesine gönderilmek üzere sınır dışı edildi.

Vâdî'nin ilk hocaları Zeydî mezhebine mensup olmakla birlikte çok değişik mezheplere müntesip hocalardan istifade etmiştir. Devam ettiği ilk eğitim kurumu olan Medresetü't-Teşeyyu'da Yemen'deki Zeydîlerin en âlimi olan Ebül-Hüseyn Mecdüddin el-Mü'eyyedî yanında İsmâil el-Hutbe, Muhammed b. Hasen et-Temeyyüz, Kâsım b. Yahyâ Şüveyl, Muhammed b. Abdullâh es-Sûmâlî, Muhammed es-Sübeyl, Mahmûd Abdülvehhâb Fâyed, Abdülazîz el-Fâyed, Bedî'uddin er-Râşid, Muhammed Takiyyüddin el-Hilâlî, Tâhâ ez-Zeynî, Abdülazîm Feyyâz, Abdülmuhsin el-Abbâd, Muhammed el-Emîn eş-Şankitî kendilerinden muhtelif ilimleri öğrendiği hocalarıdır.

Eğitimi tamamlayıp Yemen'e ilk geldiğinde kendi köyünde çocuklara Kur'an dersi vermeye başladı; fikirleri fazla garipsenip eleştirilmeye başlanınca da oradan ayrılarak Medine'de kendisine talebelik etmiş kişileri ziyaret etmek maksadıyla San'a, Hâşed, Tâiz, İbb, Hudeyde gibi şehirlere gitti. Bir seveninin desteği sayesinde büyük zorluklarla Medine'deki kitapları Vâdî'ya geldikten sonra çok geniş olan kabilesi kendisine burada bir mescid ve medrese inşa ettiler ve Dârül-Hadîs diye adlandırdığı bu müessesede eğitim faaliyetlerine başladı. Talebelerinin büyük kısmı kendi kabilesinden olmakla birlikte, Mısır, Kuveyt, Suudî Arabistan, Yemen'in muhtelif bölgeleri, Cezair, Libya, Somali, Belçika vb. ülkelerden pek çok talebesi gelerek buradaki derslere iştirak etti. Talebelerinin sayısı bini buldu. Açılan Medrese ve cami gün geçtikçe genişletildi. İhtiyaçların karşılanmadığı durumlarda bahçelerde, açık alanlarda ve ağaç diplerinde dersler yapılmaya başlandı.

Yerel din algısına aykırı bir eğitim verilmesi sebebiyle çevrenin yoğun şikâyetlerine konu edildiyse de, tetkikler sonucu Kur'an ve hadis eğitiminden başka bir şey yapılmadığı tespit edilince çevresi tarafından büyük destek gördü. Burada öğleden önce kendisine ait olan *es-Sahihu'l-müsned mimmâ leyse fi's-Sahihayn*, öğleden sonra *Tefsîru İbn Kesîr*, ikindiden sonra *Sahihu'l-Buhârî*, akşam ve yatsı arasında *Sahihu Müslim* ve *Müstedrekü'l-Hâkim* okuttu. Bunların yanında arkadaşları tevhîd, akîde, fıkıh ve usulü, hadis ve usûlü, ferâiz, nahiv, hat, imlâ ve din ilimleri öğrencisinin ihtiyaç duyacağı dersler verdi. Vefâtının ardından da talebelerinden Hacverî ve diğer çok sayıdaki talebesi onun halefi olmuştur ve dersleriyle birlikte diğer çalışmalarını da devam ettirmektedir.

Öğrencilerinin bir kısmı Vâdî'nin kurduğu medresede ders vermekte birlikte, *el-Usulü's-selâse*'nin şerhini yazan Ebû Mu'âz el-Verşiffânî el-Libî, Şevkânî'nin *ed-Dürerü'l-behiyye*'sini şerh eden Ebû Abdullâh el-Asrî el-Libî, Beyhakî'nin *İslâhu'l-Müctemî*'nin tahkikini yapan Yahya b. Ali Ebû Abdurrahman el-Hacverî, İbn Huzeyme'nin *Kitâbu't-Tevhid*'inin tahkikini yapan Ahmed b. Ali b. Müsennâ Ebû Malik el-Kufeylî gibi telifleri bulunan,

hadis başta olmak üzere birçok alanda araştırmalar yapan öğrencileri de vardır. Yemen'in farklı yerlerinden, hatta çeşitli ülkelerden gelen hanım öğrencilerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bunların dördü ailesine mensup olmakla birlikte, *Nasihatî li'n-nisâ, es-Sahihu'l-müsned min Şemâilî'l-Muhammediyye, el-İlm ve'l-ulemâ* gibi telif eserleri bulunan kızı Ümmü Abdullah bint Mukbil b. Hâdî el-Vâdî'yye öne çıkmaktadır. İlim öğrenme ve öğretme konusunda son derece hırslı bir kimse olan Ümmü Abdullâh'ın *Terbiyetü'l-evlâd* ve *es-Sahihu'l-müsned min şemâilî'r-Rasûl* adıyla yayımlanmış kitapları da bulunmaktadır.

Vâdî'i, birçok öğrenci yetiştirdiği gibi Ma'hedu'l-Haramî'l-Mekkî'deki öğrenciliği döneminden itibaren pek çok eser de yazmıştır. *et-Tali'a fi'r-raddi ale galâti'l-Şi'a* ve *Tahrîmu'l-hudâb bi's-Sevâd* bu sırada yazdığı eserlerindedir. Medine'de *Şeri'atü's-salâti fi'n-niâl*, el-Külliyetü'd-Da've'de *es-Sahihu'l-müsned min esbâbi'n-nüzûl* (Kuveyt 1984), el-Külliyetü's-Şeri'a'da *Havle'l-kubbeti'l-mebniyye alâ kabri'r-Rasûl (sallallâhü aleyhi vesellem)* adlı eserlerini hazırlamış, yüksek lisan tezi olarak ise *Dârekutnî'nin el-İlzâmât ve't-tetebbu'* adlı eserinin tahkikini yapmıştır. Bunlar dışında Yemen'de yazdığı *eş-Şefâ'a* (Kuveyt 1982), *es-Sahihu'l-müsned mimmâ leyse fi's-Sahîhayn* (Kuveyt 1985), *es-Sahihu'l-müsned min delâilî'n-nübüvve* (Kahire 2002), *Riyâzü'l-cenne fi'r-red alâ a'dâi's-sünne* (Kuveyt 1981); *el-Câmi'u's-sahîh mimmâ leyse fi's-Sahîhayn* (San'a 1427), *Terâcimu ricâlî'd-Dârekutnî fi Sünenihî*, (San'â 1420), *İcâbetü's-sâil 'alâ ehemmi'l-mesâil* (Demmâc: Dârü'l-Hadis 1995), *Gâratü'l-eşrita 'alâ ehli'l-cehli ve's-safsata* (Kahire: Dârü'l-Haremeyn 1998), *İrşâdü Zevî'l-fiten li ib'âdi gulâti'r-ravâfid mine'l-Yemen* (Giza: Matbaaatü'l-Henefâ 1409) veya tahkikini gerçekleştirdiği *el-İlzâmât ve't-Tetebbu' li'd-Dârekutnî* (Beyrut 1983), *Sa'katü'z-zilzâl li nefsi ebâtîli'-rafdi ve'l-i'tizâl* (Kahire 2000) ve *Tefsîru İbn Kesîr* (Kuveyt 1986) gibi elliye aşkın eseri vardır. Ayrıca ailesine ve talebelerine ilim yolunda yardımlaşmaları hususunu vurguladığı bir vasiyeti de bulunmaktadır.

Hadis eğitimi esaslı faaliyetleri dolayısıyla Mukbil b. Hâdî modern dönem Yemen hadis eğitimi açısından çok önemli bir vesile kabul edilmiş, söz konusu faaliyetleri Ma'mer b. Râşid ve Abdürrezzâk'ın hadis ilmi uğruna Yemen'de gerçekleştirdiği faaliyetlere benzetilmiş, ancak kendisinin, XX. yüzyılın Yemen'deki müceddidi olduğu ifade edilmiştir.¹

¹ Ahmed b. İbrâhim b. Ebü'l-Ayneyn (nşr.), *Tercümetü Ebî Abdîrrahmân Mukbil b. Hâdî el-Vâdî'i*, San'a: Dârü'l-Âsâr 1402/2002; Ebü İbrâhim Humeyd b. Kâid b. Ali el-Atemî, *el-İbhâc bi tercemeti'l-'allâme el-muhaddis Ebî Abdîrrahmân Mukbil b. Hâdî el-Vâdî'i*, Baskı yeri ve tarihi yok; Rabî b. Hâdî Umeyr el-Medhali, "eş-Şeyh Mukbil el-Vâdî'i", *Tezkirü'n-Nâbihine bi siyeri eslâfihim huffâzi'l-hadisî's-sâbikin ve'l-lâhikin*.
<http://ar.wikipedia.org/>; <http://www.albaidha.net/vb/showthread.php?t=8121>;
<http://207.210.95.221/~echorouk/montada/showthread.php?t=20299>
<http://forum.sh3bwah.maktoob.com/t131169.html>;
<http://www.albaidha.net/vb/showthread.php?p=13256>.